

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

SPAIN CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND
INNOVATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi • digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

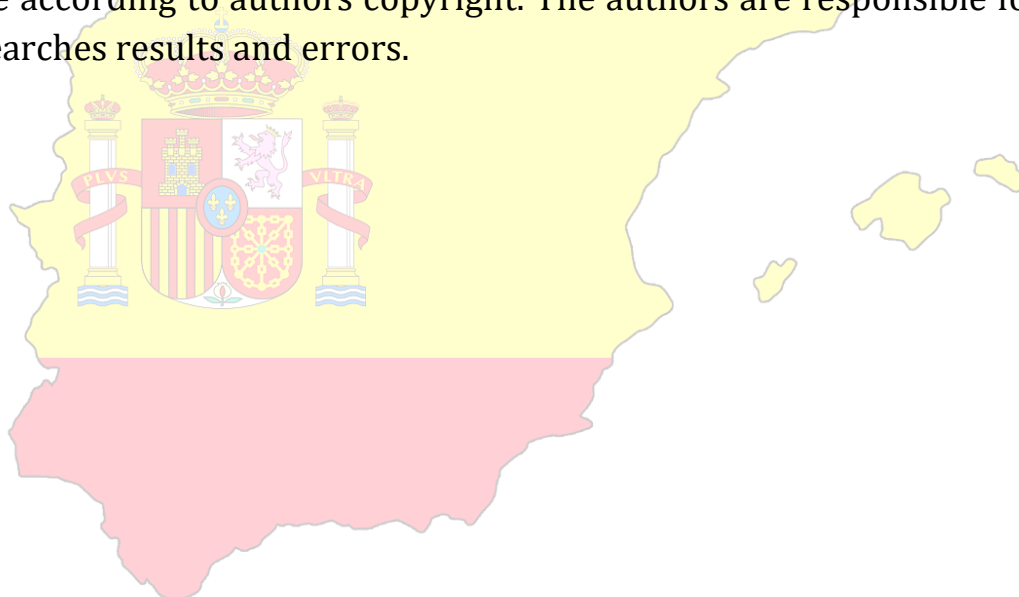

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION: a collection scientific works of the International scientific conference – Madrid, Spain, 2025, Issue 4.

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION**». Which took place in Spain, 2025.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

CALP YONDASHUVINING ILMIY-METODIK TALQINI VA TADBIQ ETISHNING DIDAKTIK XUSUSIYATLARI

Ahmadjonova Mushtariy Bahodirjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

“Boshlang’ich ta’lim” kafedrası stajyor o’qituvchisi.

Muwtariymamajanova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada CALP (Cognitive Academic Language Proficiency) yondashuvining mazmun-mohiyati, uning ta’lim jarayonida qo’llanishi va didaktik xususiyatlari ilmiy-metodik nuqtai nazardan yoritib berilgan. Shuningdek, CALP yondashuvining o’quvchilarda mantiqiy fikrlash, ilmiy tushunchalarni anglash, o’quv-bilim faoliyatini shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so’zlar: CALP yondashuvi, akademik til, kognitiv kompetensiya, ta’lim metodikasi, didaktika, shaxsga yo’naltirilgan ta’lim.

Аннотация: В данной статье представлена научно-методическая интерпретация подхода CALP (Cognitive Academic Language Proficiency) и рассмотрены его дидактические особенности в образовательном процессе. Особое внимание уделено роли CALP в развитии логического мышления учащихся, понимании научных понятий и формировании учебно-познавательной деятельности.

Ключевые слова: подход CALP, академический язык, когнитивная компетенция, методика обучения, дидактика, личностно-ориентированное обучение.

Abstract: This article analyzes the essence of the CALP (Cognitive Academic Language Proficiency) approach, its application in the educational process, and its didactic features from a methodological perspective. The role of CALP in developing logical thinking, understanding scientific concepts, and forming academic skills is also examined.

Keywords: CALP approach, academic language, cognitive competence, educational methodology, didactics, learner-centered education.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonida ta’lim tizimida samaradorlikni oshirish, o’quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash salohiyatini rivojlantirish, hamda yuqori darajadagi tafakkur ko’nikmalarini shakllantirish dolzarb masalalardan biri sanaladi. Zamonaviy ta’lim modeli shaxsni faqat bilim oluvchigina emas, balki mustaqil fikrlovchi, tahlil qiluvchi va muammolarga yechim topuvchi subyekt sifatida shakllantirishni talab etmoqda.

Til va tafakkur o’rtasidagi uzviy bog’liqlikni e’tiborga olgan holda, CALP (Cognitive Academic Language Proficiency) yondashuvi ta’lim jarayonining

ilmiy-metodik asoslaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv o'quvchilarda nafaqat kundalik muloqot tili (BICS — Basic Interpersonal Communicative Skills), balki ilmiy-akademik tafakkur tilini chuqur o'zlashtirishga yordam beradi.

CALP yondashuvi orqali o'quvchilar mavzularni yuzaki yod olishdan ko'ra, mazmunan tahlil qilish, tushunchalar orasidagi bog'liqlikni anglash, ilmiy atamalarni to'g'ri qo'llash va fikrni mantiqan asoslash kabi yuqori kognitiv ko'nikmalarni egallaydi. Shuningdek, bu yondashuv o'qituvchidan ham o'quvchilarning til va tafakkur rivojini uyg'unlashtiruvchi, tahliliy savollar beruvchi, hamkorlikda o'rganishga yo'naltiruvchi metodlarni qo'llashni talab etadi.

Natijada, CALP yondashuvi o'quvchilarning ta'limiy nutq madaniyatini rivojlantirish, ilmiy tafakkurini shakllantirish hamda zamonaviy fanlararo integratsiyani ta'minlashda samarali metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy qism

1. **CALP (Cognitive Academic Language Proficiency)** atamasi mashhur kanadalik tilshunos va pedagog olim **Jim Kumming (J. Cummins)** tomonidan ilgari surilgan bo'lib, u o'quvchilarning **ilmiy-akademik tildan foydalanish qobiliyatini**, ya'ni murakkab kognitiv jarayonlarni til orqali ifodalash va tushunish darajasini anglatadi. CALP yondashuvi o'quvchilarning nafaqat kundalik muloqot tilida (BICS – Basic Interpersonal Communicative Skills) erkin fikr bildirishini, balki **ta'limiy, ilmiy va tahliliy nutqni puxta o'zlashtirishini** ta'minlashga qaratilgan.

Mazkur yondashuvning nazariy asosi **til va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlik** g'oyasiga tayangan holda shakllangan bo'lib, unda til o'quvchining fikrlash, tahlil qilish, tushunchalarni solishtirish va umumlashtirish vositasi sifatida qaraladi. Shu boisdan CALP yondashuvi o'quvchilarning yuqori darajadagi kognitiv ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

CALP yondashuvining metodik yo'nalishi o'quvchilarda quyidagi sifat va malakalarni shakllantirishni nazarda tutadi:

Murakkab tushunchalarni tahlil qilish va mantiqan izohlash – o'quvchi o'rganayotgan mavzuni yuzaki emas, balki tahliliy yondashuv asosida anglay oladi, sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlaydi. **Ilmiy matnlarni o'qish, tushunish va sharhlash** – o'quvchi ilmiy uslubdagi matnlarning tuzilishi, atamalar tizimi hamda asosiy g'oyasini idrok etish va uni qayta ifodalash ko'nikmasiga ega bo'ladi. **O'z fikrini mantiqiy asoslash va dalillash** – o'quvchi ilmiy yoki ijtimoiy masalalar yuzasidan o'z nuqtai nazarini dalillar bilan asoslab, mantiqiy izchillikda ifodalashni o'rganadi.

Fanlararo integratsiyada tilni qo'llash – o'quvchi turli fanlarda o'rganilgan tushunchalarni bog'lay oladi, til vositasida fanlararo muloqotni amalga oshiradi.

CALP yondashuvining didaktik xususiyatlari : CALP yondashuvi ta'lim jarayonida o'quvchilarning tafakkur faoliyatini faollashtirish, bilimni tahliliy va mantiqiy yo'sinda o'zlashtirishni ta'minlovchi yondashuv sifatida o'ziga xos didaktik talablarga ega. Ushbu yondashuvning didaktik mohiyati o'quvchining bilim olish jarayonida faol subyektga aylanishi, til orqali tafakkurni rivojlantirish hamda o'rganilgan bilimni amaliyotda qo'llashga yo'naltirilganligi bilan tavsiflanadi.

CALP yondashuvining asosiy didaktik talablari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

1. **Mazmuniylik** – o'quv materiallari yuzaki yodlash emas, balki **mazmunni chuqur tahlil qilish, tushunchalar o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni anglash** hamda ilmiy fikr yuritish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratiladi. O'quvchi bilimni tayyor shaklda emas, balki tahlil va izlanish orqali egallaydi.

2. **Faollashtirish** – ta'lim jarayoni **o'quvchilarning mustaqil izlanish, savol-javob, munozara va muammoli vaziyatlarni hal etish** faoliyatiga tayanadi. O'qituvchi bilim beruvchi emas, balki o'quvchini fikrlashga, tahlilga, izlanishga yo'naltiruvchi hamkor rolini bajaradi.

3. **Integrativlik** – CALP yondashuvi fanlararo integratsiyani qo'llab-quvvatlaydi. Til o'rganish jarayoni **tabiiy, ijtimoiy va gumanitar fanlar** bilan bog'langan holda olib boriladi. Bu esa o'quvchilarda fanlararo fikrlash, tushunchalarni turli kontekstlarda qo'llay bilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

4. **Refleksiya** – o'quvchilar o'z o'qish faoliyatini **tahlil qilib, o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini baholaydi, kelgusi o'qish faoliyatini rejalashtiradi**. Refleksiv yondashuv o'quvchining o'z fikrini tanqidiy baholash, o'rganish jarayonida mustaqillik va mas'uliyatni his etishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, CALP (Cognitive Academic Language Proficiency) yondashuvi zamonaviy ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasini amaliyotga tatbiq etuvchi va uni mazmunan boyituvchi samarali metodik asos sifatida alohida o'rin tutadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning faqat til kompetensiyasini emas, balki ilmiy tafakkur, tahliliy fikrlash, mantiqiy izchillik va fanlararo integrativ yondashuv kabi yuqori darajadagi kognitiv ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

CALP yondashuvini ta'lim amaliyotiga joriy etish o'quvchilarni mustaqil fikrlovchi, dalillay oluvchi va tahlil asosida xulosa chiqaruvchi shaxs sifatida tarbiyalashga yordam beradi. Bu jarayonda til nafaqat muloqot vositasi, balki bilish, tahlil qilish va ilmiy izlanish quroli sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, CALP yondashuvi o'qituvchidan ham didaktik innovatsiyalarni qo'llash, fanlararo aloqadorlikni ta'minlash, o'quvchilarda

refleksiv fikrlashni rivojlantirish va kommunikativ kompetensiyani oshirishni talab etadi. Natijada, ta'lim jarayoni bilim berishdan ko'ra tafakkurni shakllantiruvchi, o'qituvchidan esa yo'naltiruvchi va hamkorlik asosida boshqaruvchi rolni talab qiladigan tizimga aylanadi.

Umuman olganda, CALP yondashuvini qo'llash orqali ta'lim jarayoni mazmunan chuqurlashgan, metodik jihatdan yangilangan va shaxsning intellektual rivojlanishiga yo'naltirilgan tizimga ega bo'ladi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashi, ijodiy tafakkuri va mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini shakllantirishda muhim omil sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing. New York: Longman, 2001.
2. Cummins J. Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire. Clevedon: Multilingual Matters, 2000.
3. Cummins, J. (1979). Cognitive/Academic Language Proficiency, Linguistic Interdependence, the Optimum Age Question and Some Other Matters. Working Papers on Bilingualism, No. 19, 121–129.
4. Hasanboeva O., Xoliqova Sh. Pedagogika. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2019.
5. Nazarova D. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari. Toshkent: Ilm Ziyo, 2022.
6. Qodirov A. Didaktika asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
7. To'raqulova, D. T. (2022). Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va innovatsion metodlar. Toshkent: TDPU nashriyoti.
8. Vygotsky, L. S. (1986). Thought and Language. Cambridge, MA: MIT Press.